

5. Козьменко С.М. Особливості екологічного оподаткування в зарубіжних країнах / С.М. Козьменко, Т.В. Волковець // Вісник Сумського державного ун-ту : зб. наук. праць. – Сер. Економіка. – 2012. – № 1. – С. 11-18.

6. Основи стійкого розвитку : навч. посіб. / за заг. ред. проф. Л.Г. Мельника. – Суми : Вид-во ВТД "Університетська книга", 2005. – 654 с.

7. Чала О.А. Сучасні аспекти розподілу екологічного податку в контексті забезпечення екологізації національної економіки / О.А. Чала // Ефективна економіка : зб. наук. праць. – 2015. – № 3. [Електронний ресурс]. – Доступний з <https://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3908>

8. Юрченко Л.І. Екологія / Л.І. Юрченко. – К. : Вид-во ЦУЛ, 2009. – 304 с.

Надійшла до редакції 10.05.2016 р.

Мандрык В.О., Новак У.П. Экологический налог в Украине: зарубежный опыт, современные реалии, пути совершенствования

Рассмотрен зарубежный опыт экологического налогообложения, в частности освещены основные его формы. Перечислены составляющие формирования экологического налога. Проанализирована динамика и структура показателей поступления экологического налога в Украине за 2011-2014 гг., которая свидетельствует о тенденции к росту всех его составляющих. Освещены основные изменения законодательно-нормативного регулирования по администрированию экологического налога, а также распределения средств, полученных от экологического налога в Украине на 2016 г. Очерчены основные направления совершенствования экологического налога на основе сравнения действующего в Украине экологического налогообложения с экономически развитыми странами Европейского союза.

Ключевые слова: экологический налог, экологическое налогообложение, администрирование экологического налога.

Mandryk V.O., Novak U.P. Environmental Taxes in Ukraine: International Experience, Current Realities, Ways of Improvement

The foreign experience of environmental taxation is considered; also basic form of environmental taxation is highlighted. The components forming the environmental are defined. The dynamics and structure of revenues indicators of environmental tax in Ukraine for 2011-2014 years are analyzed, which indicates upward trend of its components. The basic changes in legislation and regulation concerning environmental tax administration and distribution of funds received from the environmental tax in Ukraine in 2016. The basic directions of improvement of the environmental tax are outlined, based on the comparison of the current environmental taxation in Ukraine from developed countries of the European Union.

Keywords: environmental tax, taxation, environmental tax administration.

УДК 658.330

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

В.І. Михайловський¹

Розглянуто проблеми функціонування промислових підприємств у сучасних фінансово-економічних умовах. Проаналізовано теоретико-методичні дослідження сутності сталого економічного розвитку підприємств, проаналізовано запропоновані вченими-економістами поняття "стійкий розвиток", "економічне зростання", "експлейнарний базис". Розглянуто концепцію сталого розвитку: три обов'язково-необхідні складові компоненти, доцільність та ринкова можливість реалізації проектних рішень. Запропоновано підхід на базі досліджень (моделей) І.А. Бланка та К. Уолта щодо управління при-

ростом необхідних обсягів чистого доходу з метою забезпечення нейтрального грошового потоку.

Ключові слова: підприємство, сталий розвиток, приріст постійний, обсяги чистого доходу, модель доходу.

Фінансово-економічна нестабільність в Україні є індикатором світової економічної кризи, для якої характерні:

1. Циклічне уповільнення світової економіки, що загалом може скоротити попит на експортну продукцію, а отже, експортну виручку та призвести до зниження надходжень державного бюджету, девальвації гривні, зменшення реальної заробітної плати тощо.
2. Стрибки цін на товари на світових ринках, спричинені нестабільністю фінансових і валютних ринків.
3. Обвал котирувань на світових фондових ринках спричинив різке й істотне падіння акцій вітчизняних компаній.
4. Паніка на фінансових ринках і банкрутство великих інвестиційних банків загрожують труднощами у рефінансуванні зовнішнього боргу вітчизняних банків та корпорацій.

Пришвидщення технологічного розвитку, активізація ролі людських ресурсів і зміни в інших факторах сучасного виробництва є взаємопов'язаними проблемами збалансованості та динамічного розвитку.

Відсутність комплексного та обґрунтованого теоретико-методологічного дослідження проблемних питань збалансованого і динамічного зростання зумовлює актуальність систематизованого дослідження сталого розвитку підприємств, що насамперед враховує збалансованість технологічного та людського розвитку на новому витку науково-технічного прогресу та відповідних змін у вимогах до якості людського капіталу, доробки методології та практики вирішення цих проблем на конкретних об'єктах дослідження [1].

Економічний розвиток визначають як незворотні, закономірні зміни технологічного способу виробництва. На відміну від економічного розвитку, для економічного зростання такі ознаки не характерні, оскільки воно може перериватися економічним спадом [4]. Незворотність економічного розвитку означає сутнісні зміни у структурі продуктивних сил і техніко-економічних відносин, що розширює адаптивні можливості технологічного способу виробництва, а зворотний характер економічного зростання характеризує процес функціонування певного способу виробництва. Економічний розвиток промислового підприємства трактується як тип економічного зростання, спрямованого на систематичне істотне покращення усіх аспектів його діяльності, основним чинником якого є інновація. Головною відмінністю економічного розвитку є якісний аспект, який висвітлює нерозривний його зв'язок із інноваційною діяльністю. Вона пропонує трактування економічного розвитку промислового підприємства як типу економічного зростання, спрямованого на систематичне істотне покращення усіх аспектів його діяльності, основним чинником якого є інновація [1, 6].

Досліджують також т. зв. "експлейнарний базис" розвитку підприємства, внаслідок чого розвиток підприємства пропонують розглядати як безперервний процес, що відбувається за штучно розробленою або природною програмою як зміна станів підприємства, кожен із яких є якісно іншим за попередній, через

¹ доц. В.І. Михайловський, канд. екон. наук – НЛТУ України, м. Львів

що у підприємства, як у більш складної системи, з'являються нові властивості, якості та характерні риси, розкриваються та можуть бути реалізовані нові можливості. Понад це, Ю.С. Погорелов стверджує, що розвиток підприємства руйнує його рівновагу [7].

Під час дослідження розвитку підприємств потрібно враховувати як внутрішнє, так і зовнішнє середовище його діяльності. Існують різні наявні концептуальні підходи до опису розвитку систем різного класу в економічній літературі, зокрема Н.Й. Радіонова зазначає, що "розвиток трактується по-різному: і як проста зміна умов існування організації в часі або придбання потенціалу для поліпшення, і як процес переходу в більш досконалий стан чи необоротна, спрямована, закономірна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів". Разом з тим усі трактування стосуються тільки внутрішнього середовища окремого підприємства та пов'язані більше з технологічними аспектами його розвитку, а отже, поза увагою залишається зовнішнє середовище. Саме тому розвиток, з погляду означеної проблематики, пропонують ідентифікувати як позитивну динаміку об'єкта на основі впливу інтенсивних чинників [8].

На думку А.Є. Глинської, яка досліджувала сталий розвиток, можливо порівняння категорії "сталий розвиток" з категоріями "розвиток" та "зростання". Поняття "сталий розвиток" передбачає вищий якісний рівень, ніж "розвиток" та характеризує систему, яка перебуває у динамічному русі, показники і характеристики якої, як обов'язкова умова, мають набувати якісного покращення, зростати та перебувати у позитивній динаміці розвитку у довготерміновій перспективі. Цей розвиток можна трактувати як послідовну зміну сталих станів системи, кожний з яких не є гіршим порівняно з попереднім, причому він є позитивним не тільки для самого підприємства, а й для зовнішнього середовища [3].

Внаслідок виконаного дослідження особливостей забезпечення сталого розвитку на різних рівнях А.Є. Глинська сформулювала власне визначення сталого розвитку підприємства як такого, що орієнтований на постійне підвищення ефективності діяльності на інноваційних засадах з одночасним узгодженням економічних, соціальних та екологічних інтересів шляхом розширення сфери відповідальності перед суспільством [3]. Тому особливістю досягнення сталого розвитку вітчизняними підприємствами в сучасних умовах є поетапність впровадження концептуальних принципів, де на перший план висувається завдання акумуляції коштів для забезпечення стану фінансової рівноваги, з метою гарантування подальшого розвитку в соціальному та екологічному аспектах. В умовах ринкового середовища забезпечення сталого розвитку підприємств сприяє насамперед його "виживанню" в конкурентній боротьбі, у найкращому випадку поліпшенню його позицій на ринку свого товару або послуги, максимізація економічних показників ефективності та фінансових результатів [1].

Концепція сталого розвитку передбачає оновлення моделі економічного розвитку. Три принципово-обов'язкові складові компоненти концепції сталого розвитку визначають потребу і обов'язковість економічного зростання. По-друге, потребу підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств в умовах обмеженості ресурсів і підвищення на них цін та відсутність чітких і обґрунтованих методичних розробок щодо вибору шляхів (напрямів) оптиміза-

ції зростання (розвитку) підприємства, які реальні та ефективні в сучасних умовах господарювання та визначення можливих (ймовірних) прибутків або збитків від виробничо-господарської діяльності. При виборі й обґрунтуванні конкретної стратегії збалансованого зростання з метою підвищення конкурентоспроможності важливим є не тільки визначення сценарію розвитку, оцінювання впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ, доступ до достовірної інформації тощо, але й передусім: оцінка (зіставлення) очікуваних результатів і доцільності здійснення проектних рішень; аналіз можливостей зростання (розвитку) конкретного підприємства.

Під доцільністю проектних рішень щодо збалансованого зростання потрібно розуміти економічну обґрунтованість їх реалізації. Можливості розвитку підприємства в економічній літературі ототожнюють з поняттям "ринкова можливість", тобто з проникненням на ринок, розширенням ринку тощо, підтриманими істотними інвестиціями. Ми розуміємо можливість розвитку як реальність (повне ресурсне забезпечення) реалізації проекту, яка забезпечує збалансованість розвитку і мінімізацію ризиків.

Збалансований і, бажано, стабільний розвиток має в основі умову забезпечення нейтрального грошового потоку [10], тобто

$$E = PC/\Delta B \times PK = 1, \quad (1)$$

де: E – показник рівноваги (Y); ΔB – зміна виручки від реалізації; PC – рівень самофінансування, який розраховують як відношення суми нерозподіленого прибутку, тис грн до виручки від реалізації, тис грн; PK – робочий капітал (оборотні активи на одну грн виручки).

Модель прискороженого економічного зростання ґрунтується на збільшенні темпів приросту обсягу реалізації продукції в майбутньому періоді. Відповідно, модель фінансової підтримки прискороженого економічного зростання вимагає забезпечення відповідних пропорцій фінансового розвитку.

Принципова модель фінансової підтримки прискороженого економічного зростання підприємства має вигляд [5]

$$\Delta On/On = ЧП/On \cdot ЧПВР/ЧП \cdot On/A \cdot A/BK, \quad (2)$$

де: ΔOn – намічений приріст обсягу продажу продукції в плановому періоді (у порівняльних цінах); $\Delta On/On$ – задає темп щодо економічного зростання підприємства в плановому періоді; $ЧП$ – планова загальна сума чистого прибутку; $ЧПВР$ – планова сума чистого прибутку, що спрямована на виробничий розвиток; A – середня сума використовуваних активів у плановому періоді; BK – середня сума використовуваного власного капіталу в плановому періоді.

Зміст наведеної моделі показує, що намічений темп економічного зростання підприємства в плановому періоді потребує фінансової підтримки за чотирма основними параметрами:

- 1) зростання рівня рентабельності продажів. Таке зростання може бути забезпечено ефективною ціновою політикою, використанням ефекту операційного важеля, здійсненням ефективною податковою політикою й низкою інших умов;
- 2) зростання чистого прибутку, що спрямований на виробничий розвиток. Це зростання може бути забезпечено шляхом здійснення певної дивідендної політики;

- 3) прискорення оборотності активів. Таке прискорення може бути забезпечене за рахунок оптимізації співвідношення необоротних активів і оборотних активів (зі збільшенням питомої ваги останніх), а також прискоренням обороту окремих елементів оборотних активів (насамперед запасів ТМЦ і запасів дебіторської заборгованості). Прискорення оборотності активів знижує відносну потребу в них;
- 4) використання ефекту фінансового важеля. Якщо коефіцієнт фінансового важеля ще не досяг свого оптимального значення, то ефект фінансового важеля може бути підвищений (у межах безпечного рівня фінансової стійкості підприємства).

Через те, що сталий економічний розвиток насамперед залежить від обраного варіанта розвитку підприємства [9], спрямованого на підвищення конкурентоспроможності, завжди потрібні певні інвестиції. Коли йдеться, наприклад, про обґрунтовані можливості збільшення обсягів виробництва, то проблема для підприємства – це потребу залучення додаткових ресурсів (обігових коштів, основних засобів або трудових ресурсів), які мають чітку тенденцію до подорожчання. Це основний фактор доцільності застосування в практиці відомої моделі збалансованого росту. Другий, і чітко взаємопов'язаний з першим, фактор – об'єктивна потреба використання концепції сталого розвитку.

У моделі, що пропонує розглядати як базову, використовують показник "темп зростання виручки". У наукових дослідженнях щодо економічного зростання використовують низку коефіцієнтів, які відображають сутність цього показника [2, 10]. Бланк І.А. [2] запропонував формулу для визначення можливого темпу приросту обсягу реалізації продукції, що не порушує фінансову рівновагу підприємства, яка за економічним змістом абсолютно збігається зі складовою компонентою моделі збалансованого росту К. Уолта.

Формула моделі стійкого економічного росту за І.А. Бланком має вигляд

$$\Delta B = \text{ЧП} \times \text{KKП} \times A \times \text{Koa} / B \times \text{BK} \quad (3)$$

де: ΔB – можливий темп приросту обсягу реалізації; ЧП – чистий прибуток; KKП – коефіцієнт капіталізації чистого прибутку, виражений десятковим дробом; A – вартість активів підприємства; Koa – коефіцієнт оборотності активів; BK – сума власного капіталу підприємства.

Прорахувавши можливий темп приросту за цією формулою, визначили, що в аналізованому періоді темп приросту мав би становити 78-82 %, що зумовлено надзвичайно високим значенням коефіцієнта капіталізації чистого прибутку. Для підприємств з рівнем капіталізації як у ПП (9-14) враховані темпи приросту нереальні. Потрібно враховувати вимоги збалансованого стабільного розвитку за умови забезпечення нейтрального грошового потоку. На основі зазначених двох моделей, ввели у модель приросту обсягу реалізації продукції (за І.А. Бланком) модель збалансованого росту К. Уолта і отримали можливість розрахунку необхідного (бажаного) приросту обсягу реалізації

$$\Delta B = \text{ЧП} \times \text{KKП} \times A / \text{BK} \times \text{PC}. \quad (4)$$

Розрахунок за формулою (4) потребує даних звітності підприємства за стандартними формами звітності.

Висновки:

1. Промислові підприємства України функціонують в умовах фінансово-економічної нестабільності. Гостра нестача оборотних коштів, зміна курсу гривні тощо істотно впливають на можливість їх збалансованого динамічного розвитку.
2. Сталий (стійкий) економічний розвиток є об'єктивною необхідністю покращення фінансових результатів та фінансового стану підприємства.
3. Існує нагальна потреба удосконалення інструментарію моделі сталого економічного розвитку підприємства.

Література

1. Абібуллаєв М.С. Теоретичні аспекти збалансованого розвитку підприємств // *Економіка і управління* : науч. журнал. – 2012. – Т. 25 (64). – № 3. – С. 3-10.
2. Бланк І.А. *Управление активами* / И.А. Бланк. – К. : Изд-во "Ника-Центр", 2000. – 656 с.
3. Глинська А.С. Організаційно-економічний механізм забезпечення сталого розвитку підприємств легкої промисловості : дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами. (за видами економічної діяльності) / Глинська Анастасія Євгенівна. – К., 2008. – 179 с.
4. Гаврилишин Б.Д. *Економічна енциклопедія*. – Т. 3. / Б.Д. Гаврилишин, С.В. Мочерний, О.А. Устенко, О.І. Амоша і др.; за ред. С.В. Мочерного. – К. : Вид. центр "Академія", 2002. – 952 с.
5. Крамаренко Г.О. *Фінансовий менеджмент* : підручник. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.] / Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна. – К. : Вид-во "Центр навч. літ-ри", 2009. – 520 с.
6. Палагіна І.В. Організаційно-методичне забезпечення стратегічного управління інноваційним розвитком підприємства : дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами. (за видами економічної діяльності) / Палагіна Ірина Володимирівна. – Одеса, 2010. – 218 с.
7. Погорелов Ю.С. Категорія розвитку та її експлейнарний базис / Ю.С. Погорелов // *Теоретичні та прикладні питання економіки* : зб. наук. праць. – 2012. – Вип. 27, т. 1. – С. 30-35.
8. Радіонова Н.Й. Організаційно-економічне забезпечення управління інноваційним розвитком машинобудівного підприємства : дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами. (за видами економічної діяльності) / Радіонова Наталія Йосипівна. – Луганськ, 2010. – 187 с.
9. Чумак Л.Ф. *Сучасні тенденції розвитку підприємств*. [Електронний ресурс]. – Доступний з <https://vestnikdnu.com.ua/archive/201264/chumak.html>.
10. Уолт К. Ключові фінансові показники. Аналіз та управління розвитком підприємства : пер. з англ. / К. Уолт. – К. : Вид-во "Всеуweitо"; "Наук. думка", 2001. – 367 с.

Надійшла до редакції 21.06.2016 р.

Михайловский В.И. Теоретико-методические аспекты управления устойчивым экономическим развитием предприятия в условиях финансово-экономической нестабильности

Рассмотрены проблемы функционирования промышленных предприятий в современных финансово-экономических условиях. Проанализированы теоретико-методические исследования сущности устойчивого экономического развития предприятий, проанализированы предложенные учеными-экономистами понятия "устойчивое развитие", "экономический рост", "эксплейнарный базис". Рассмотрена концепция устойчивого развития: три обязательно-необходимые составляющие, целесообразность и рыночная возможность реализации проектных решений. Предложен подход на базе исследований (моделей) И.А. Бланка и К. Уолта по управлению приростом необходимых объемов чистого дохода с целью обеспечения нейтрального денежного потока.

Ключевые слова: предприятие, устойчивое развитие, прирост, объемы чистого дохода, модель.

Mihaylovsky V.I. Theoretical and Methodological Aspects of the Management of Sustainable Economic Development of the Enterprise in Terms of Financial and Economic Instability

The problems of functioning of industrial enterprises in the current financial and economic conditions are studied. We analyzed the theoretical and methodological studies essentially constant economic development of enterprises to review the proposals of economists the notion of "sustainable development", "growth", and "ekspleynarny basis". The concept of sustainable development consists of the following: three sure-necessary components, feasibility and market feasibility of the design decisions. The approach based on research (models) Blank IA Walt and K management gains the necessary volumes of net income in order to ensure a neutral cash flow.

Keywords: enterprise, sustainable development, growth, the volume of net income model.

УДК 330.15:502.33

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ У ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

О.М. Коморна^{1,2}

Визначено джерело екосистемних послуг – природний капітал та зазначено принципи його використання в господарській діяльності. Визначено місце лісових екосистем у загальній сукупності екосистем за видовими та функціональними ознаками. Обґрунтовано потребу врахування непрямих видів вартості лісових ресурсів для забезпечення збалансованого природокористування. Розглянуто види вартості лісових екосистемних послуг та висвітлено методи розрахунку для кожного виду вартості. Зазначено переваги та недоліки кожного з методів. Визначено головні завдання користувачів лісових екосистемних послуг. Окреслено напрями для наступних досліджень у сфері лісових екосистемних послуг.

Ключові слова: екосистемні послуги, природний капітал, лісівництво, цінність існування, економічна оцінка.

Для задоволення своїх потреб людство черпає ресурси з навколишнього природного середовища. Збалансований розвиток будь-якої території неможливий без раціонального та ефективного використання запасів природних ресурсів. Окрім матеріальних потреб, людство має потреби нематеріальні – культурні та естетичні. Такі потреби не в змозі задовольнити жоден природний ресурс у відриві від свого джерела утворення, тобто навколишнє природне середовище потрібно розглядати не тільки як сукупність запасів природних ресурсів, а і як складну екосистему, в якій кожен елемент реалізується повною мірою тільки у взаємодії з усіма елементами цієї системи. Задоволення нематеріальних потреб відбувається завдяки використанню екосистемних послуг.

Джерелом природних ресурсів та екосистемних послуг є природний капітал. Щодо його тлумачення, досі тривають дискусії, але більшість авторів сходяться на тому, що природний капітал – це природно-ресурсний потенціал певного регіону, що приносить або здатний приносити дохід тому, хто його використовує.

¹ здобувач О.М. Коморна – Інститут агроекології і природокористування НААН;

² наук. керівник: проф. О.І. Дребот, д-р екон. наук – Інституту агроекології і природокористування НААН

Для забезпечення сталого функціонування природного капіталу одночасно з постійним зростанням людських потреб, потрібно дотримуватись основних правил. По-перше, обсяги видобутку природних ресурсів повинні бути меншими за обсяги відновлення цих ресурсів (якщо йдеться про відновлювальні ресурси), по-друге, обсяги видобутку не повинні перевищувати обсяги відкритих нових покладів (якщо йдеться про невідновлювальні ресурси) та по-третє, обсяги відходів, що викидає людина будь-яким способом у навколишнє природне середовище, не повинні перевищувати відновних можливостей системи.

Оцінюючи лісові екосистеми, важливо чітко розуміти, яке місце вони займають серед решти екосистем, та розглянути класифікацію лісових екосистемних послуг. Для того, щоб визначити місце лісових екосистем, потрібно розглянути класифікацію екосистем за двома, на наш погляд, найважливішими критеріями: за розміром (рис. 1) та за типом (рис. 2).

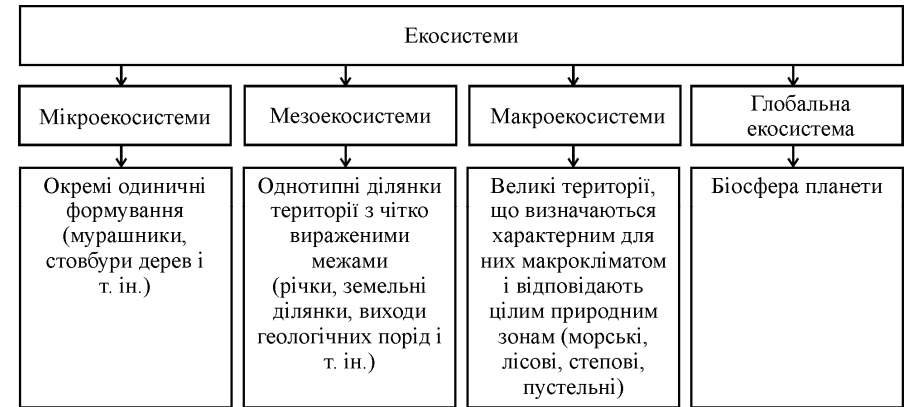

Рис. 1. Класифікація екосистем за розміром (систематизовано на основі [1, 3])

Рис. 2. Класифікація екосистем за типом (систематизовано на основі [3])

Складність класифікації об'єктів за їх розміром полягає в тому, що за допомогою одних і тих самих критеріїв потрібно оцінити екосистему, яка утворюється мінімальною неподільною одиницею (окремим організмом, краплею води), та всю нашу планету загалом. Згідно з рис. 1, лісові екосистеми входять до складу макросистем, оскільки ліси займають значну ділянку території. Для України показник лісистості становить майже 16 % [4], що свідчить про велике значення лісових екосистем у збалансованому розвитку країни.